

ТРЖИШТЕ РАДА ИНДУСТРИЈЕ СРБИЈЕ

LABOUR MARKET IN INDUSTRY SECTOR IN SERBIA

АЛЕКСАНДРА АНИЋ¹, МИЛЕНА ЛУТОВАЦ ЂАКОВИЋ²

¹ Универзитет у Београду - Економски факултет, aleksandra.anic@ekof.bg.ac.rs, ORCID: 0000-0002-3058-0777

² Универзитет у Београду - Економски факултет, milena.lutovac@ekof.bg.ac.rs, ORCID: 0000-0003-1932-071X

Резиме: Најновије технолошке и геополитичке промене у великој мери утичу на индустрију и доводе до повећања значаја индустријске политике. Спорији економски раст, растућа инфлација, осетљиво тржиште рада и енергетска криза представљају све веће изазове. У овом раду се бавимо анализом основних индикатора тржишта рада у индустрији у Србији, у делатностима Б–Е (КД2010). Посматраћемо кретање запослености и зарада у периоду 2018–2023, са освртом на утицај КОВИД-19 пандемије. Укупна запосленост у индустрији је порасла за 11,8% у 2023. у односу на 2018. годину, што одговара расту укупне запослености у Србији. Ипак, постоје значајне разлике унутар индустрије, па је тако највише порастао број запослених у рударству, за чак 25%. Прерађивачка индустрија је остварила раст на нивоу просека, док је делатност снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизацијом забележила пад броја запослених за чак 10%. Кумулативни раст плата у индустрији је мањи од раста у укупној привреди, и износио је 20%. Продуктивност рада је порасла, али су и солидно порасли и реални јединични трошкови рада, услед већег реалног раста зарада од продуктивности рада. Раст реалних јединичних трошкова рада у индустрији смањује конкурентску позицију привреде Србије.

Кључне речи: Реалне зараде, запосленост, продуктивност рада, трошкови рада, индустријска политика, Србија

Abstract: The latest technological and geopolitical changes greatly affect industry and lead to an increase in the importance of industrial policy. Slower economic growth, rising inflation, vulnerable labour market and the energy crisis present increasing challenges. In this paper, we analyse the main labour market indicators in the industry sector in Serbia, i.e., the B–E section (NACE 2010). We investigate trends in employment and wages in the period 2018–2023, with a focus on the COVID-19 pandemic. Employment in industry increased by 11.8% in 2023 compared to 2018, which is in line with employment growth in the total economy in Serbia. However, there are significant differences within the industry sector, and the mining sector experienced growth of 25%. Manufacturing sector employment increased by an average growth rate, and the number of people employed in the electricity, gas, steam, and air conditioning supply sector decreased by 10%. Cumulative real wage growth in industry was lower than in total economy, and amounted to 20%. Labour productivity increased, as well as real unit labour costs, since real wage growth was higher than increase in real labour productivity. Increasing real unit labour costs have negative influence on competitiveness of Serbian economy.

Keywords: Real wages, employment, labour productivity, labour costs, industrial policy, Serbia

1. УВОД

Индустрија је један од најважнијих сектора националне економије, а промене у њој директно утичу на тржиште рада, посебно на запошљавање и зараде унутар сектора. Анализа основних индикатора тржишта рада у индустрији омогућава предузимање мера које могу да подстакну

привредни раст, побољшају животни стандард и повећају конкурентност националне економије. Глобално гледано, око 23% радне снаге је запослено у индустријском сектору. То представља отприлике 800 милиона људи широм света. У Европи, у индустрији ради приближно 20% укупне радне снаге, што је око 45 милиона људи [1]. Значај индустрије за привредни развој земље је велики, с обзиром на то да је она мотор развоја који подстиче иновације, ствара нова радна места и доприноси бруто домаћем производу. Геополитичке промене, неуједначени опоравак земаља од пандемије КОВИД-19 и стални проблеми у ланцима снабдевања у великој мери утичу на индустрију и доводе до повећања значаја индустријске политике. Доносиоци политика суочавају се са изазовом јер се боре с повећаном инфлацијом у окружењу у којем опоравак тржишта рада није комплетан. Већина земаља још увек није достигла ниво запослености и радних сати из 2019. године, пре избијања пандемије КОВИД-19 [1]. У одсуству одговарајућег раста прихода од рада, криза трошкова живота директно угрожава егзистенцију домаћинстава и ризикује да депримира агрегатну тражњу. Многе земље су повећале јавни дуг, делимично због санирања последица пандемије. Стога је ризик од глобалне дужничке кризе велики, што угрожава крхки опоравак у многим тржиштима у развоју.

Индустријски сектор је често покретач технолошког напретка и иновација, што даље утиче на продуктивност и конкурентност земље на глобалном тржишту. Динамика светске привреде се трајно променила. Тренутно смо сведоци Четврте индустријске револуције, познате као Индустрија 4.0, која ће донети радикалне промене у начину на који живимо и радимо [3]. Због своје мултидисциплинарности односно повезивања са другим областима у развоју иновативних решења, вештачка интелигенција (ВИ) је један од основних покретача Четврте индустријске револуције. Студије показују да би вештачка интелигенција могла да удвостручи глобални економски раст у наредних петнаест година. Очекује се да ће ВИ утицати на раст унапређењем продуктивности тако што ће да повећа продуктивност рада до 40%, омогућавајући радницима да ураде више посла [4].

Индустријски сектор у Србији пролази кроз значајне промене под утицајем нових светских трендова, технолошког напретка и глобалне конкуренције. У свим секторима долази до промене производа, процеса и пословних модела. Изазови пред којима се налази индустрија Србије су бројни: ниска продуктивност, недостатак квалификоване радне снаге, недовољно улагање у истраживање и развој, застарела инфраструктура, зависност од увоза енергената, неусаглашеност са стандардима Европске уније, глобална конкуренција. Императив за српску индустрију је да што пре искористи постојеће могућности Индустрије 4.0, што је кључно и за осигуравање конкурентности наше индустрије и укупне привреде. Нова индустријска политика Србије би требало да буде усмерена на формирање нове индустријске структуре. Будућа стратегија индустријског развоја Србије мора да се темељи на секторима са производима и услугама са високом додатом вредношћу, интеграцији у глобалне ланце вредности, развоју економије засноване на знању и изградњи сектора везаних за циљеве одрживог развоја. Поред тога, потребна је дигитализација индустрије која омогућава унапређење иновација, ефикасности и одрживих технологија којима се повећава конкурентност и модернизује индустријска база. Да би се унапредила, Србији је потребан образовни систем у складу са потребама Четврте индустријске револуције. Кључно је обезбеђивање људског капитала који поседује адекватна знања и вештине, у складу са измењеним околностима на тржишту рада [2]. Не сме се занемарити велики значај који има улагање у високообразоване и стручне кадрове.

Тржиште рада индустрије у Србији представља кључни сегмент националне привреде, с обзиром на његову улогу у запошљавању и привредном расту. Анализа тржишта рада унутар индустријског сектора пружа увид у динамику запошљавања, структуру радне снаге и изазове са којима се суочавају предузећа у постизању конкурентности. У овом раду се бавимо анализом основних индикатора тржишта рада у индустрији у Србији, у делатностима Б–Е

(КД2010). Посматраћемо кретање запослености, зарада, продуктивности рада и јединичних трошкова рада у периоду 2018–2023, са освртом на утицај КОВИД-19 пандемије.

2. ТРЖИШТЕ РАДА У ИНДУСТРИЈИ

Индустрија у Србији запошљава скоро 600 хиљада радника, што чини око четвртине укупне регистроване запослености. У 2023. у односу на 2018. годину, запосленост у индустрији је порасла за 11,8%, што одговара расту укупне запослености у истом периоду. Структура запослености у индустрији је таква да највећи број запослених ради у прерађивачкој индустрији, око 500 хиљада, и они чине 85% запослености укупне индустрије. Посматрано по појединачним делатностима (Б–Е) приметне су разлике у кретању запослености. Највећи петогодишњи релативни раст је имало рударство, чак 25%, док је смањен број запослених за 10% у делатности снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација (Табела 1).

Приметне су и значајне разлике у нивоу и кретању просечних зарада унутар индустрије. Зараде су у просеку највеће у рударству, што је у складу са природом посла (117 хиљада РСД у 2023), потом у снабдевању електричном енергијом, гасом, паром и климатизацијом (110 хиљада у 2023), док су у прерађивачкој индустрији и у снабдевању водом, управљању отпадним водама, контролисањем процеса уклањања отпада и сличним активностима на приближном нивоу (око 74 хиљаде у 2023). У рударству и снабдевању електричном енергијом, гасом, паром и климатизацијом зараде су веће од републичког просека за 36% и 28% у 2023. години, респективно, док су у прерађивачкој индустрији и снабдевањем водом и управљањем отпадних вода мање од просека за 13–14%.

У 2023. у односу на 2018. годину зараде у све четири делатности су реално порасле мање него укупне зараде (Табела 1). Реално су највише порасле зараде у прерађивачкој индустрији и снабдевању водом, за око 21,5% и 24%, респективно, док су у рударству зараде реално порасле за 13%. У делатности снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизацијом за 5 година зараде су незнатно порасле, за само 1%. У тој делатности су зараде значајно порасле током 2019. и 2020. године, да би након 2020. године три године узастопно реално опадале. Слично као и у већини других делатности, висока инфлација је готово у потпуности обезвредила номинални раст зарада у 2022. у односу на претходну годину. У 2023. години у односу на претходну годину, зараде су реално порасле за 2,4% у индустрији, што је последица успоравања инфлације у 2023. години и ниске базе из претходне године.

Табела 1: Запосленост и зараде у индустрији

Индекси запослености						
Претходна година=100	Укупно	Б	Ц	Д	Е	Б–Е
2019	102,4	107,2	103,3	95,3	104,3	103,1
2020	102,3	111,5	103,6	94,7	99,8	103,3
2021	103,0	94,2	103,6	102,7	100,3	102,9
2022	101,8	106,7	100,5	95,9	101,5	100,7
2023	102,4	104,0	101,2	101,7	100,2	101,3
2023/2018	112,4	124,9	112,8	90,4	106,2	111,8
Индекси реалних просечних нето зарада						
Претходна година=100	Укупно	Б	Ц	Д	Е	Б–Е
2019	108,5	112,0	107,2	109,8	105,8	107,5
2020	107,7	101,9	105,0	106,5	113,4	105,5
2021	105,4	103,2	104,3	96,0	104,2	103,9
2022	101,7	95,2	100,7	92,5	98,0	99,9

2023	102,4	100,7	102,8	97,4	101,2	102,4
2023/2018	128,3	112,9	121,5	101,1	124,0	120,4

Напомена: Подаци за укупну регистровану запосленост су без регистрованих индивидуалних пољопривредника. Индекси за зараде у индустрији су пондерисани просек, где су пондери учешће запослених у укупној запослености индустрије.

Извор: РЗС

3. ПРОДУКТИВНОСТ РАДА У ИНДУСТРИЈИ

Продуктивност рада у индустрији је опала у 2019. и 2020. години услед већег раста запослености у односу на реалну бруто додату вредност. Запосленост је порасла за 3%, док је реална бруто додата вредност стагнирала. Продуктивност рада је реално расла од 2021. године, услед већег раста реалне бруто додате вредности од раста запослености. У 2023. у односу на 2018. годину, продуктивност индустрије је повећана за 6,5%, што је више од раста укупне продуктивности привреде. И поред пада продуктивности рада у 2019. и 2020. години, зараде су оствариле солидан реални раст, што је довело до раста реалних јединичних трошкова рада. Док је реални раст плата у индустрији био 20,4% у 2023. у односу на 2018. годину, продуктивност рада је порасла за 6,5%, што је довело до значајног раста реалних јединичних трошкова рада (13,1%). Раст реалних јединичних трошкова рада је мањи него за укупну привреду, услед мањег раста зарада у индустрији (20,4%) у односу на укупну привреду (28,3%) и већег раста продуктивности рада (6,5% у индустрији у односу на 3,7% укупно).

Табела 2: Продуктивност рада и јединични трошкови рада у индустрији, индекси

Индекси реалне продуктивности рада						
Претходна година=100	Укупно	Б	Ц	Д	Е	Б–Е
2019	102,0	93,3	96,9	105,0	100,8	97,0
2020	97,2	91,8	97,0	106,7	96,3	97,6
2021	104,5	137,5	101,5	97,7	100,5	103,7
2022	100,6	115,5	101,4	97,2	99,9	102,3
2023	99,4					106,0
2023/2018	103,7					106,5
Индекси реалних јединичних трошкова рада						
Претходна година=100	Укупно	Б	Ц	Д	Е	Б–Е
2019	106,4	120,1	110,6	104,5	104,9	110,8
2020	110,8	111,0	108,2	99,8	117,7	108,1
2021	100,9	75,1	102,8	98,3	103,7	100,2
2022	101,1	82,4	99,3	95,2	98,1	97,6
2023	103,0					96,6
2023/2018	123,7					113,1

Напомене: Нису доступни подаци за бруто додату вредност за 2023. годину за појединачне делатности, већ само збирно за индустрију.

Извор: Прорачун аутора на подацима РЗС-а.

Већи раст запослености од раста реалне бруто додате вредности, као и већи раст реалних зарада у односу на продуктивност рада утиче негативно на конкурентску позицију привреде Србије. Раст реалних јединичних трошкова рада, услед снажног раста зарада је последица структурних промена на тржишту рада који су посебно постали изражени у последњих пар година. Раст зарада који превазилази раст продуктивност рада је последица недостатка радне

снаге услед емиграције и старења становништва, али и последица пандемије када су зараде расле и поред смањења привредне активности.

4. ЗАКЉУЧАК

Кретање запослености и зарада у укупној индустрији је у складу са кретањем привредне активности у Србији. Приметне су значајне разлике између појединачних делатности. Број запослених у прерађивачкој индустрији се повећао за 13%, док је у рударству број запослених повећан чак за четвртину. Плате у индустрији су реално расле по нешто мањој стопи у односу на републички просек у периоду 2018–2023, па је кумулативни раст у индустрији износио 20%, што је за око 8 процентних поена мањи раст у односу на укупне зараде. У 2019. и 2020. години, продуктивност рада је реално смањена, док је од 2021. године остварила солидне стопе раста. Ипак, реални јединични трошкови рада су углавном расли у посматраном периоду, па је њихов кумулативни раст износио 13%. Раст реалних јединичних трошкова рада смањује конкурентску позицију индустрије Србије. Кретање запослености и зарада у индустрији би требало да буде нешто мање од раста бруто додате вредности, како би расла продуктивност рада, а јединични трошкови рада стагнирали.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] International Labour Organization (2023). *World Employment and Social Outlook: Trends 2023*. Geneva: ILO.
- [2] Лутовац, М. (2020). Нова индустријска политика као претпоставка ефикасног развоја индустрије Србије. Докторска дисертација. Београд: Економски факултет.
- [3] Savić, Lj., Lutovac, M., Lutovac, M. (2019). „Contemporary economy at the age of the Fourth industrial revolution“. *Contemporary Trends in Insurance at the Beginning of the Fourth Industrial Revolution*, Kočović, J., Tomašević, M., Jovanović Gavrilović, B., Boričić, B., Petrović, E., Koprivica, M. (eds.), Belgrade: Faculty of Economics, University of Belgrade.
- [4] Влада Републике Србије (2020). Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020–2025. године. Београд: Влада Републике Србије.